

Londra'dan Mektup

D i d e m C r o s b y

Bilim Şenliğinde Telepati Tartışmaları

Bir yakınınızı düşünürken birden telefon çalıyor ve düşündüğünüz kişiyi telefonun öbür ucunda buluyorsunuz: “Tam da seni düşünüyordum, rastlantıya bak!” ... Geçtiğimiz ay Norwich’de düzenlenen bilim şenliğinin eleştirilere odak olan etkinliğinde, bu ‘rastlantıda’ telepatinin rol oynayabileceği ileri sürüldü. Yalnızca telepati değil konuşmacıların değindiği. Bir kişi düşünce yoluyla uzaktan bir başkasının fizyolojisini etkileyebilir mi? Ölümün hemen öncesinde yaşanan deneyimler bilincin beyinden bağımsız olarak var olabileceğini gösterebilir mi? Birçok bilim insanı etkinliğin tek yönlü olduğunu, karşı görüşlere yer verilmediğini ileri sürerek Şenliği düzenleyen British Association for the Advancement of Science (BA)’ı kınadı ve kurumu üst makamlara resmen şikayet edeceklerini duyurdu.

Durumdan memnun olmayan bilim insanları arasında BA’nın eski başkanlarından Lord Winston da var. Winston böyle bir etkinliğin düzenlenmesinin kabul edilmediğini ancak fizyoloji alanında çalışan itibar sahibi kişilere de söz hakkı verilmesi gerektiğini savundu. Kimya alanında çalışan Profesör Peter Atkins ise “zaman kaybından başka bir şey değil” dedi ve düşünceleri değerlendirmeden yok saymak yanlış olsa da, telepatinin bir şarlatanın fantazisinden başka bir şey olamayacağını ekledi.

“Beynin Ötesinde” başlıklı bu etkinliğe konuşan konuşmacıların medyum olduğunu zannetmeyin; her biri çeşitli bilim alanında yıllar süren akademik kariyerlere sahip. Dr Peter Fenrick’i ele alalım. Oxford’da iki ayrı hastanede nöropsikolog olarak görevli; ayrıca psikiyatri alanında üniversitelerde ders veriyor. İlgi alanı, ölüm döşeginde hemen ölüm öncesi yaşanan deneyimler. Northampton Üniversitesi’nden Deborah Delanoy, psikoloji profesörü ve Anormal Psikolojik Prosesler Merkezi’nin direktörü. Çalışmaları, insanların bir başkasının fizyolojisini düşünce yoluyla etkileyebileceğini iddia ediyor. Dr Ru-

pert Sheldrake’in uzmanlığı biyoloji alanında; Cambridge Üniversitesi’nin maddi olarak desteklediği, telepati gibi açıklanamayan yetenekleri inceleyen araştırma projesini yürütüyor. Dördüncü konuşmacı yine bir psikolog: Prof Chris French. Diğerlerinden farklı olarak parapsikolojinin uğraştığı, doğüstü olgulara doğüstü olmayan açıklamalar getirmek üzerine çalışıyor. French, kendisini kuş-

kucu olarak niteliyor olsa da açıklamadığımız olguların varlığını reddetmiyor.

Sheldrake’in telefon telepatisi üzerindeki araştırma projesi, toplumun %80’lik bir kesiminin yaşadığı bir duruma dayanıyor. Düşündüğümüz bir kişi çok zaman geçmeden bizi arıyor ya da telefon çaldığında kimin aradığını biliyoruz. (Günümüzde cep telefonları işimizi kolaylaştırı-

yor belki de.) Bunun rastlantı olup olmadığını araştırmak için Sheldrake, 63 gönüllüden iyi tanıdıkları dört kişinin ismini ve telefon numarasını vermelerini istemiş. Test sırasında gönüllüler, arayan numarayı göstermeyen bir telefonun yanında oturup filme alınmışlar. Gönüllünün yakınlarından rastgele seçilen biri onu telefonla aramış. Gönüllüyse telefona yanıt vermeden önce, düşündüğü kişinin adını yüksek sesle söylemiş. Yalnızca rastlantının payı olsa, arayan kişinin adını dörtte bir şansla doğru olarak bilmeleri beklenir. 571 denemenin ardından Sheldrake, başarı oranının %45’e vardığını gözlemiş. Sheldrake’in hesaplarına göre başarı oranının beklenenden %20 oranında yüksek çıkma olasılığı, bir trilyonda bir. Sonuçlar, deneklerin aralarındaki mesafenin önemli olmadığını gösteriyor (deney kapsamında İngiltere’deki gönüllüleri Avustralya’dan, Yeni Zelanda’dan arayanlar olmuş); başarı şansını etkileyen, arayan kişinin gönüllüye yakınlığı.

Çalışma Amsterdam Üniversitesi’nde tekrarlanmış, benzer sonuçlar elde edilmiş. French sonuçların ilginç bir şeylerin varlığına işaret ettiğini

söylüyor; ama, ona göre esas soru burada paranormal bir şeylerin olup olmadığı. French, Sheldrake’i deneyi kendi gözetiminde tekrarlamaya davet ettiğinde tartışma bilimsel yöntem konusuna yöneliyor. Önyargı, deneylerin güvenilirliğinde ilk etken. Kişisel görüşler, sözelimi deneyi tasarlayan kişinin telepatiyeye inanıp inanmadığı, deneyin tasarlanışını, dolayısıyla da sonuçlarını etkiliyor. Sözelimi, aynı deneyin telepatinin var olmadığını göstermesini istiyorsanız üç öğeyi gözetmeniz yeterli: 1. Yalnızca telepatiyeye inanan gönüllüleri deneye dahil edin. 2. Gönüllüleri deney sırasında kendilerini rahat hissedebilecekleri bir ortam yerine, konfordan mahrum bir odada bekletin; biraz daha ileri gitmek isterseniz gözlerini kapatın. 3. Onları telefonla arayan kişileri gönüllülerin hiç tanımadıkları insanlar arasında seçin. Doğru yanıtın oranının %25’ten yüksek çıkma olasılığı bu durumda beklenemez.

Yalnızca bu deneyde değil, bilimsel bir yaklaşımla tasarlanan herhangi bir deneyde önyargının etkisini en aza indirebilmek için araştırmacılar özel bir çaba harcıyorlar. Bu deneyi ele alırsak, neden gönüllülerin bir kısmı telepatiyeye inananlardan, diğer kısmı da inananlardan seçilmesin? Kimisini arayanlar onlara en yakın kişiler olsun, kimilerini arayanlar gönüllüler için birer yabancı olsun? Elinizde yeterli sayıda gönüllüden elde ettiğiniz veri olduktan sonra, gruplar arasında karşılaştırma yoluyla sonuçların istatistiksel bakımdan ne kadar anlamlı olduğunu değerlendirmek mümkün olabilecektir. Gerçekten telepatiyeye inanan ve inananlar arasında bir fark var mı? Arayanların yakınlık derecesi sonuçları nasıl etkiliyor? Etkinlik sırasında Sheldrake, French’in deneyi birlikte tekrarlamaya davetine ne yazık ki açık bir yanıt vermedi.

Deneylerin ve verdikleri sonuçların tekrarlanabilirliği başka bir sorun French’e göre. Eğer bu sonuçlar kolaylıkla tekrarlanabiliyorsa, bu deneyleri işiten medya ve telepatinin varlığına inananlar neden bir araya gelip deneyleri tekrarlamıyorlar? Neden var olduğunu iddia ettikleri bu olguyu kanıtlamaya girişmiyorlar?

Etkinlikte tartışılan konular kuşkusuz bilimin sınırlarını zorluyor. BA’nın programı düzenleyen komitesinin lideri Helen Haste, Kurumun bilimsel çevrelerden insanların geçerli bulunduğu konulardaki tartışmalara açık olması gerektiğini söyledi. Yaygın olarak yaşanan ama etkin bilimsel araştırmaların bulunmadığı bu olguların meşru araştırma alanları olduğunu ve böyle bir şenlikte, araştırmalarında ciddi ve geçerli deneysel yöntemleri kullanan kişilere yer verilmesinin uygun olduğunu iddia etti. Bu yıl 175. yıldönümünü kutlayacak olan BA ne de olsa Darwin’in evrim kuramı gibi yeni düşüncelere kapısını açmış bir kuruluş.

Rupert pek çok kişinin e-maille de benzer deneyimler yaşadığını söylüyor.